

“Bij gedragsproblemen moet je de **leerkracht in de spiegel leren kijken**”

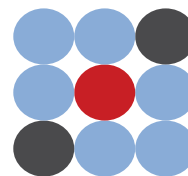
Als pedagogisch en onderwijskundig wetenschapper aan diverse universiteiten in binnen- en buitenland is Kees van der Wolf al zijn leven lang intensief bezig met het bestuderen van gedragsproblemen in de onderwijspraktijk. Hij werkte ook mee aan vele publicaties over dit boeiende onderwerp, waar leerkrachten – soms dagelijks – mee te maken hebben. “Vaak leggen zij de schuld van een gedragsprobleem bij de leerling of de ouders, maar meestal zijn ze zelf een deel van het probleem. Het is de kunst dat te leren inzien. IB’ers kunnen hen daarbij helpen.”

Walter van de Calseyde

Kees van der Wolf

Pedagogisch en onderwijskundig wetenschapper

Bij leerlingenbesprekingen gaat het vaker over gedragsproblemen dan over leerproblemen.

Kun je dat verklaren?

“Van leerproblemen heeft het kind zelf last en van gedragsproblemen heb jij zelf last als leerkracht. Aangezien onderwijzers ook mensen zijn, hebben ze persoonlijk last van gedragsproblemen bij hun leerlingen. Je kunt zelfs een aversie ontwikkelen tegenover ‘lastige’ kinderen, terwijl je dat als leerkracht absoluut niet wilt. Je hebt het gevoel dat je iets ergs overkomt, waar je vervolgens schuldgevoel over ontwikkelt. Die spanning en frustratie leveren stress op. Het ligt dan voor de hand dat je daarover wilt praten met je collega’s, al is het maar om je persoonlijke leed te delen met anderen. Leerproblemen zijn meer technisch van aard. Het gaat dan om zaken als dyslexie of zwakke rekenvaardigheid. Dat raakt je veel minder persoonlijk dan gedragsproblemen. Dat zijn meestal interactieve relatieproblemen en die liggen veel dichterbij jezelf.”

Is het aantal gedragsproblemen de laatste jaren toegenomen bij kinderen?

“Dat wordt in elk geval wel breed ervaren. Maar deels komt dat doordat we er ook steeds meer van weten. In de Bijbel staat al ‘kennis vermeerdert smart’. Dat geldt ook voor onderwijsprofessionals en ouders, die inmiddels de kennis van psychologen en psychiaters tot zich nemen. Twintig jaar geleden sprak men nog over ‘een onrustig kind’, nu is het een ADHD’er. Dat we allemaal meer zien en begrijpen is natuurlijk prima, maar we moeten er niet in doorslaan.”

Realiseren leerkrachten zich voldoende dat zij dikwijls zelf een deel van het probleem zijn?

“Dat betwijfel ik. Vergeet niet dat leerkrachten hoge maatstaven hanteren voor hun pedagogisch handelen naar kinderen, maar dat ze als mens, net als iedereen, allerlei primaire gevoelens hebben. Ze kunnen dus ronduit een hekel aan een leerling hebben, maar mogen dat professioneel gezien niet van zichzelf en anderen. Voor IB’ers is het niet makkelijk om dit aan te kaarten tijdens een groepsbespreking, omdat je weerstand kunt oproepen bij de leerkrachten en dat is niet productief. Je moet dus inzien dat er sprake is van een vervelend dilemma bij de leerkracht,

maar wel uit het gebied van ‘wie is de schuldige?’ blijven. Wat beter werkt, is de leerkracht in de spiegel laten kijken. Daarmee leert ze haar gevoelens voor kinderen te benoemen. Dan blijkt dat sommige kinderen meer sympathie en positieve gevoelens bij je opwekken dan andere. De meesten houden nu eenmaal meer van vrolijke, intelligente kinderen die geen hinder veroorzaken, dan van voortdurend aandachtvragende herrieschoppers. Daar moet je vervolgens bewust over nadenken. Deze reflectie is essentieel om je eigen rol in je relatie met je leerlingen te kunnen duiden en zo mogelijk te verbeteren.”

Welke bijdrage kan een IB’er leveren aan zelfreflectie bij leerkrachten?

“IB’ers moeten allereerst goed getraind zijn om zelf maar ook anderen in de spiegel te leren kijken. Je moet immers methodisch werken en voorzichtig zijn met interpretaties. Maar zo’n training is de moeite waard, want deze methodiek is heel krachtig en effectief bij de meesten. Het zou winst zijn als leerkrachten de ‘schuld’ van een gedragsprobleem niet altijd bij de ander (leerling, ouders) zouden leggen, maar ook zichzelf erin kunnen betrekken. Op dit moment is de IB-opleiding voornamelijk gericht op leerproblematiek en dat zou anders moeten, vind ik. Gedrag is namelijk een continu, onontkoombaar en allesomvattend gegeven in een klas. Bij veel gedragsproblemen gaat het om een misfit tussen de leerkracht en het kind. De positie van de IB’er is hierbij niet makkelijk. Je mag niet aan schuldtoeschrijving doen, maar je wilt wel in gesprek komen met de leerkracht. IB’ers zitten vaak in een niet te benijden sandwichpositie met heel weinig speelruimte. Hun feitelijke positie ten opzichte van leerkrachten en schoolleiding is erg onduidelijk. Toch pleit ik ervoor dat juist de IB’er in goede samenwerking met de leerkrachten ook dit soort kwesties aanpakt en niet voornamelijk leerproblemen.”

Gaat het om gedragsproblemen versus leerproblemen of omgekeerd?

“Duidelijk is dat een leerling die het vooral druk heeft met zijn gedrag of een onrustig brein heeft, zich minder kan concentreren op zijn werk. Omgekeerd geldt dat als je te intelligent bent of juist niet, je je eerder gaat vervelen en

storend gedrag gaat veroorzaken. Er bestaat dus een nauwe interactie tussen leer- en gedragsproblemen. Ik ben zelf niet zo van de 'soft skills' bij het aanpakken van deze problematiek. In plaats van de hele emotionele bagage erbij te betrekken, kun je beter beginnen met het aanbieden van goed onderwijs. De meeste gedragsproblemen ontstaan nou eenmaal uit verveling. Als kinderen geboeid zijn door het leerproces, vergeten ze zich als het ware te gedragen of misdragen. In de pedagogiek leer je dat de situatie bepaalt hoe je je gedraagt. Een prettig, veilig en zinvol leerklimaat reduceert het aantal gedragsproblemen enorm. Daar haal je meer rendement uit dan met programma's voor gedragsverbetering. Er bestaan veel van dat soort programma's, mooi beschreven in mappen. Maar men gebruikt ze een tijdje en vervolgens belanden ze in de kast. Terwijl het gedrag van al die leerlingen jaar in jaar uit 24/7 doorgaat. Ik geloof niet zo in gedragsprogramma's, omdat ze er vaak op gericht zijn om alle neuzen dezelfde kant op te krijgen. Alle leerkrachten zijn verschillende mensen en je moet hun eigenheid benutten."

Welke specifieke rol heeft de IB'er binnen een proces van gedragsaanpak in een team?

"Wat je als IB'er te allen tijde moet vermijden, is dat je meer over de cijfers over je leerlingen weet dan over de kinderen zelf. Dan ben je te veel opgegaan in protocollen en het systeem, en heb je nauwelijks innovatieve, onderscheidende betekenis voor je collega's. De uitdaging is om op zekere afstand te blijven en tegelijk een betrokken, ondersteunende rol te spelen. Je bent enerzijds deel van het team, maar anderzijds sta je er ook naast en soms boven, omdat je in bepaalde kwesties over meer kennis of vaardigheden beschikt. Dat is verdraaid lastig. Soms helpt het als je je niet beperkt tot 'tips & tricks', maar verschillende methodieken beheerst. Bijvoorbeeld door als co-teacher zelf te ondervinden wat er speelt bij bepaalde leerlingen. Dan heb je met de betreffende leerkracht een gedeelde ervaring en bredere basis om in gesprek te komen zonder dat dit als bedreigend wordt ondervonden."

Kees van der Wolf is een zeer ervaren en deskundige pedagogisch en onderwijskundig wetenschapper. Hij publiceerde onder meer over zorgprofessionals, gedragsproblemen en over de kracht van ouderbetrokkenheid.